

Mario Desiati

IŠ
VY.

Iš italų kalbos vertė
Toma Gudelytė

KĖ

L I A I

Versta iš:

Mario Desiati, *Spatriati*,

Giulio Einaudi editore s.p.a., Torino, 2022

Questo libro è stato tradotto grazie a un contributo per la traduzione assegnato dal Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale italiano.

Šios knygos vertimą parėmė Italijos užsienio reikalų ir tarptautinio bendradarbiavimo ministerija.

Šį leidinį draudžiama atgaminti bet kokia forma ar būdu, viešai skelbti, taip pat padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais (internete), išleisti ir versti, platinti jo originalą ar kopijas: parduoti, nuomoti, teikti panaudai ar kitaip perduoti nuosavybėn.

Draudžiama šį kūrinį, esantį bibliotekose, mokymo įstaigose, muziejuose arba archyvuose, mokslinių tyrimų ar asmeninių studijų tikslais atgaminti, viešai skelbti ar padaryti visiems prieinamą kompiuterių tinklais tam skirtuose terminaluose tų įstaigų patalpose.

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale ibiblioteka.lt.

ISBN 978-609-480-390-1

© 2021 Giulio Einaudi editore s.p.a., Torino

© Toma Gudelytė, vertimas į lietuvių kalbą, 2023

© Milena Liutkutė-Grigaitienė, dizainas, 2023

© Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2023

...nerasdavęs tikrumo, nebūdavęs savaam centre...

DŽAKOMAS LEOPARDIS*

* Giacomo Leopardi (1798–1837) – italų poetas, mąstytojas, vertėjas, istorinio pesimizmo tradicijos puoselėtojas; plačiau žr. autoriaus išnašose knygos gale (*čia ir toliau – vert. past.*).

PIRMA DALIS

Crestiene

(vyr. g. vns. Individas, žmogus. Vartoseną panaši įvairiose Pietų Italijos tarmėse. „Mes ne krikščionys, – tvirtina jie. – Kristus sustojo Ebolyje. Krikščionis jų kalboje reiškia žmogų“; Karlas Levis*. Taip pat krikščionybę išpažįstantis asmuo)

* Carlo Levi (1902–1975) – italų rašytojas, tapytojas, už antifašistinę veiklą 1935 m. ištremtas į Bazilikatą, kurios skurdų ir archajišką kaimo bendruomenių gyvenimą aprašė biografinėje knygoje *Kristus sustojo Ebolyje* (*Cristo si è fermato a Eboli*).

Kai šalto oro frontas risdamasis pažeme sutinka karšto oro masę, ši kyla į dangų. Susiformuoja audros. Lietus ir žaibai, vanduo ir ugnis. Taip ir neišsiaiškinau, kuris iš mudviejų buvom šiluma, o kuris – šaltis, ir vis dėlto man nežemiškai pasisekė sutikti savo priešingąjį frontą – Klauđiją Faneli, *išvykėlę*, kaip mūsų krašte vadinami keistuoliai, nepritapėliai ir šiaip sunkiai apibūdinami žmonės, kartais silpnapročiai ar pamestinukai, taip pat vienišiai, atskalūnai, klajokliai ir valkatos, nors galbūt mano ir Klauđijos atveju – išlaisvintieji.

Pirmąkart ją pamačiau mokyklos kieme ir supratau geidžiąs jos raudonų plaukų, mėnuliškos pablyškusios odos, prakaulios nosies. Klauđija atrodė lyg nužengusi iš kito pasaulio, tobulesnio ir ryškesnio.

Esu Frančeskas Velenas, vienturtis Elizos Fortūnos ir Vinčenco Veleno, dviejų buvusių sportininkų mėgėjų, sūnus. Tėvai įsimylėjo vienas kitą per *Žaidynes be sienų* ir auginu mane tikėdami, kad vieną dieną atpirksiu šį mėšlingą savo atsiradimo įvykį. Anuomet nė nenutuokiau, kad begalė žmonių nenutraukia santykių, kaip sakydavo Klauđija, „valstybiniais sumetimais“. Vėliau išsiaiškinau, taip pat Klauđijos dėka, kad nėra tokių svarbių valstybinių sumetimų, kurie priverstų tris visiškai skirtingus žmones gyventi po vienu stogu, nebent atliekant bausmę. Teismas, nutęsęs Elizą ir Vinčencą kalėti drauge, nepaisant akivaizdžios

nemeilės, vadovavosi griežtais padoraus gyvenimo dėsniais ir nuožmiu žmonijos kodeksu, mažuose miesteliuose reikalaujančiu disciplinos ir nuolankumo.

Prieš sutikdamas Klaudiją maniausi, kad tikra yra tai, ką man pasakoja kiti, o ne ką pats regiu. Priklausiau tiems, kurie leidžiasi stumdomi kitų žmonių, įvykių, priesakų ir išankstinių nuostatų. Sutuoktiniai Velenai stūmė mane į gyvenimą be nukrypimų – tykų būvį su kuo mažiau kančios. Galiausiai tėvams to pakako.

Tėvas dirbo fizinio lavinimo mokytoju, prieš tai trumpai lankė fechtavimą drauge su mano motina, buvo energingas ir tiesmukas, sukiojosi su *Beretta M9*, legaliai išduotu pistoletu, niekad su juo nesiskirdavo. Anuomet baltaodžiai, pusamžiai ir ginkluoti vyrukai mano akyse dar neįkūnijo tariamų seksualinių užkariavimų tuštybės.

Motina dirbo slaugytoja Martina Frankos ligoninėje. Kadaisė vaikystėje ji praminė mane „juodąja vynuoge“, nes Martina Frankoje visi augino šviesiai žalsvas ir rūgštokas Verdekos vynuoges, iš kurių spaudžiamas sausas vynas, po dviejų gurkšnių apsukantis galvą. O ji į pasaulį paleido rudaplaukį alyvuogių gymio kūdikį, tokie būna valstiečių vaikai baigiantis vasarai ar saracėnai iš senųjų kronikų. Iš tamsiųjų vynuogių spaudžiami *Primitivo* ir *Negramaro* protui sudrumsti. Neapgalvotų sprendimų akimirkomis man tikrai būtų pravertę tą atminti.

Mano bruožų giminėje neturėjo niekas. Niekas kitas nebuvo tokio tamsaus gymio, tokia aukšta kakta ar toks tinginys, kad prisėdęs ant sofos skaityti kvailų žurnaliūkščių taip ir neatsikeldavo. Popietėmis dažnai likdavau vienas, motina

praktiškai gyveno ligoninėje ir kartais jos nebūdavo dvi ar tris paras iš eilės. Tėvas po pamokų traukdavo į kurį miestelio barą pasipuikuoti nuotykiiais ir senais gerais atleto laikais ir namo parsidangindavo apsiglamžęs, iškalbingo vypsniu perkreiptu veidu, sakytum, atlikęs kažin kokį žygdarbį ir nekantraudamas pasigirti. Bet taip ir nepasigirdavo. Gal todėl, kad privengiau jo klausinėti, o gal tiesiog manė, kad nesuprasiau.

Jiedu buvo be galo skirtingi – mano tėvas ir motina, kalbėdami su manim jie netgi vartojo skirtingus gramatinius laikus. Eliza mėgo vartoti esamąjį laiką, kalbėdavo pirmojo asmens daugiskaita: „Tai mes einam.“ O tėvas gyveno būtuuju laiku ir retkartėm būsimuoju, ypač kalbėdamas apie mane, amžiais įsikibęs prisiminimų ir juokelių, jam šlovingų, bet aplinkiniams varančių žiovulį.

Vis dėlto dėl vieno dalyko Vinčenco Veleno ir Elizos Fortūnos nuomonės stebuklingai sutapo: abu nebuvo ir kojos įkėlę į klasikinio ugdymo licėjų, o garbstė taip, kaip garbstoma nepasiekiamo dievybė. Klasikinis licėjus buvo suformavęs jų viršininkų, ligoninės ir mokyklos vadovų bei kitų valdančiųjų asmenybes. Visus tuos protus, baigusius Martina Frankos licėjų. Tėvai nuolat kartojo, neva lotynų kalba atversianti man duris ir tarp licėjaus suolų aš sutiksiąs iškiliausių giminių palikuonių. Abu šį kelią laikė daug žadančiu. Tėvai buvo žmonės, puikiai išmanę kitų tiesą, tik ne savąją.

Pradžioje Klaudijai neegzistavau. Ji buvo aukščiausia mergina visoje mokykloje, raudoni jos plaukai tviskėjo palei kaklą atspalviais maraskos vyšnių, kurias mano seneliai vasaromis nurenka ir paverčia rausvai violetine uogiene stiklainiuose. Klaudijos akys buvo skirtingų spalvų – viena šviesiai ruda, kita dangišškai žalsva, pas mus tokias vadina „nuo miško“. Išsišovusiais skruostikauliais, smulkaus pailgo veido.

Per ilgąją pertrauką vidinis „Tito Livijaus“ licėjaus kiemas ištuštėdavo, visi suskubdavo užsiimti vietale palei sieną ir gaivindavosi vėsa. Tik Klaudija vienintelė likdavo saulėkaitoje. Jei kas iš paukščio skrydžio būtų pažvelgęs į kiemo kvadratą, būtų išvydęs asfaltuotą dykrą ir raudoną taškelį pačiam jos centre. Klaudija turėjo tam tikrų asocialių įpročių, būdingų ir man: nuolat čiupinėjosi nosį ir sukiojo plaukų sruogelę aplink smilių. Tarp jos vadovėlių kyšojo spalvoti Rumiko Takahašio mangų viršeliai, į mokyklą eidavo per ausinukus klausydamasi muzikos, viskam abejinga. Pertraukų metu gretimais smailindavau pieštukus ir pliurpdavau niekus su nuobodžiais bendramoksliais, kvadratiniais veidais ir atsiduodančiais *Philip Morris* cigaretėmis. Kartą nugirdau, kaip grupelė jos dėmesio siekiančių apgailėtinau klausinėja Klaudiją: „Ko tu visą laik vieną?“, „Kodėl nesi kaip visi?“. Iš tikrųjų jie klausė: „Kodėl esi kitokia, ne kaip mes?“. Prikibo prie jos apsimestinai saldūs ir rėmė prie

sienos tol, kol Klaudija atsikirto: „Ir taip sunku būti savim, ką ir kalbėt apie buvimą kitais.“

Meilė be atsako – puiki slėptuvė vienišai ir nedrąsiai pauglystei, ypač savęs vis dar ieškančiai, o aš anuomet apie save nežinojau praktiškai nieko ir viską, kuo ligi tol buvau, bandžiau nuslėpti bijodamas kitų pasmerkimo. Buvau atėjęs iš vaikystės, paženklintos kaimo oratoriumų ir futbolo rungtynių miesto pakraščiuose, kur treneriai grabalioja jaunus žaidėjus, o kunigas medine koja zakristijoje liepia trinti nugeibusią galūnę, kol ištuštėjusioj bažnyčioj didžiausi patrakėliai spardo kamuolį, nusitaikę į altorių vietoj vartų.

Tėvai, regis, nesuko sau galvos dėl mano kojas numarindavusių raudonų žymių, jiems nerūpėjo, meldžiuosi ar nusidedu, net ir tada, kai parsirasdavau iš lauko aplipęs žemėmis, pažemintas ir dvokiantis trąšomis.

Mokslo metai buvo tik pasibaigę, vasara vėrėsi neapriamais aguonų ir kviečių toliais. Pargrįžęs radau namus tuščius. Pasinėriau į tylą, paskui į prieblandą, vakarop nujuodinusią kambarius, ir suėmė ilgesys. Užkandau duonos, pamirkęs riekę į vandenį, su druska ir pomidorais – įprasta vakarienė, kai motina budi ligoninėje, o tėvas išsidangina nežinia kur įtartinais reikalais. Prisnūdau ant sofos. Ryte namai ir vėl pasitiko nebylūs, jokių sumaišties garsų, įprastai pažadindavusių motinai grįžus iš ligoninės ar tėvui prisileidus kriauklę prieš skutantis, persimetant žodeliu su savo paties atvaizdu veidrodyje. Tuštuma. Užmiegotom akim ir išdžiūvusia gerkle ėmiau klaidžioti po namus apspangęs, kol ant formikos stalviršio – tėvo partempto iš kažkurio technikos instituto ir paversto mano rašomuoju

stalu – išvydau baltą voką. „Mano juodajai vynuogei“. Nusmelkė nuojauta – raštelį motina buvo parašiusi ne tiek man, kiek sau.

*Man reikėjo bėgti, o tavęs nebuvo.
Apie tolesnes dienas viską paaiškinsiu.
Lauksiu tavęs ligoninėje.*

Motina pavartojo būsimąjį laiką, ir tai manęs neguodė.

Į jos darbovietę užsukau pirmą kartą ir nosies šnerves akimirksniu užgulė į benzinaį panašus kvapas, pustuščiai ligoninės koridoriai aidėjo nuo kaukšinių grindų, didžiuliai langai vėrėsi į slėnį, o palatose praviromis durimis sustingę šešėliai budėjo prie baltai apklostytų kūnų. Motina atėjo pasitempusi, su ligoninės uniforma ir permatomomis pėdkelnėmis, avėjo darbines šlepetes. Jos veidas švytėjo, akys žvilgėjo ir degė, šviesūs plaukai buvo suimti į kumštį ties viršugalviu. Apkabino stipriau nei įprastai ir ėmė glostyti man nugarą lyg energingai masažuodama ar perduodama slaptą signalą, tarsi būtume vienas kitą atpažinę tos pačios rūšies gyvūnai. Kvepėjo sekmadienio rytmečiu, suėmusi mane už rankos stumtelėjo į gydytojų kabinetą – jame mums niekas netrukdytų. Eidama švilpiniavo *Matia Bazar** vasaros šlagerį *Vacanze romane*. Motina buvo laiminga, o man sunkiai sekėsi suvaldyti erzulį – ir ko čia džiūgauti tokioj skylėj? Tada ji prikalbėjo begalę dalykų, maniškės smegenys juos paskubomis virškino ir šalino lauk, kol mane

* Popmuzikos grupė iš Genujos, išgarsėjusi 8 ir 9 deš.; dainoje „Romietiškos atostogos“ aidai nostalgški Federico Fellinio *la dolce vita* atgarsiai.

pasitikusi šypsena pamažėl išblėso ir virto rimta, aplinkybių diktuojama veido išraiška.

– Pabūsim atskirai, bet tik kurį laiką, mums abiem reikia daugiau erdvės. – O tada priėjo prie esmės: ji paliekanti mano tėvą. – Vėliau suprasi, – užbaigė.

Namo parsigavau išsunktas, sutelkęs visą dėmesį į guminių batų einant asfaltu išgaunamą garsą.

– Sugrįš, visos jos grįžta, – pareiškė mano pasipūtėlis gimdytojas, pamatęs mane tarpduryje sunkiai tramdantį ašaras ir riksmą.

Mūsiškių dienų rutina pakito, tėvas parnešdavo namo senelės suruoštą ir šiltu audiniu apgaubtą pastos lėkštę arba pats pašildydavo greitai paruošiamą sriubą, kaskart ją prisvilindamas, dėl to plūsdavo keptuvę, viryklę ir visus pasaulio sriubų gamintojus. Prikepęs maistas visada buvo ne jo, o kažkieno kito kaltė, tačiau anuomet dar nemokėjau atpažinti besidangstančių atpirkimo ožiais ir nežinojau, kaip su jais elgtis. Po tariamo nuolankumo pelenais manyje liepsnojo tikras įsiūčio laužas ir visai ne todėl, kad tėvai išsiskyrė – pykau, nes nesupratau to anksčiau.